

REFAH DEVLETİ VE TARIM EKONOMİSİ: 20. YÜZYIL İKTİSAT TARİHİ IŞIĞINDA TARIM DESTEKLERİNİN KURAMSAL VE POLİTİK EVRİMİ

Esra GÜNDEŞLİ¹

Öz

Bu çalışma, 20. yüzyılda tarım destek politikalarının refah devletinin gelişimine paralel olarak geçirdiği kuramsal ve tarihsel dönüşümü, iktisat tarihi perspektifi çerçevesinde incelemektedir. Tarım sektörünün yapısal kırılganlıkları, yüksek fiyat oynaklığı ve iklimsel belirsizliklere açıklığı, bu alanın piyasa mekanizması içinde kendi haline bırakılmasını güçleştirmekte ve kamu müdahalesini gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda, tarım desteklerinin başlangıçta kriz dönemlerine özgü geçici uygulamalar olarak ortaya çıktığı, ancak zamanla kurumsallaşarak çok boyutlu ve sistematik bir politika alanına dönüştüğü ortaya konulmaktadır.

Çalışmada, refah devleti ile tarım sektörü arasındaki ilişki kuramsal düzlemde ele alınmakta; tarım desteklerinin ekonomik ve sosyal gerekçeleri analiz edilmekte ve söz konusu politikaların tarihsel evrimi değerlendirilmektedir. Bu çerçevede neoklasik yaklaşım ile Polanyi'nin çift hareket tezi ve kurumsal iktisat perspektifi karşılaştırmalı olarak incelenmektedir. Elde edilen bulgular, tarım destek politikalarının yalnızca üretim istikrarı ve ekonomik etkinlik amacı taşımadığını; aynı zamanda gelir dağılımı, kırsal refah ve toplumsal bütünleşme üzerinde belirleyici etkiler yarattığını göstermektedir. Bu doğrultuda tarım destekleri, refah devleti dinamikleri ve kurumsal yapı içinde değerlendirilmesi gereken bütüncül bir politika alanı olarak öne çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Refah Devleti, Tarım Destek Politikaları, Kırsal Kalkınma

Jel Sınıflandırması: D69, Q19, R51

THE WELFARE STATE AND AGRICULTURAL ECONOMICS: THE THEORETICAL AND POLICY EVOLUTION OF AGRICULTURAL SUPPORTS IN LIGHT OF 20TH-CENTURY ECONOMIC HISTORY

Abstract

This study examines the theoretical and historical transformation of agricultural support policies during the 20th century in parallel with the development of the welfare state, within the framework of economic history. The structural vulnerabilities of the agricultural sector—its high price volatility and exposure to climatic uncertainties—limit the viability of leaving the sector entirely to market mechanisms and necessitate public intervention. In this context, the study demonstrates that agricultural supports, initially introduced as temporary measures in response to crisis periods, have gradually become institutionalized and evolved into a systematic and multidimensional policy domain.

The relationship between the welfare state and the agricultural sector is analyzed at a theoretical level; the economic and social rationales of agricultural supports are examined, and the historical evolution of these policies is evaluated. In this regard, the neoclassical approach is comparatively analyzed alongside Polanyi's double movement thesis and the institutional economics perspective. The findings reveal that agricultural support policies serve not only the objectives of production stability and economic efficiency but also play a significant role in shaping income distribution, rural welfare, and social cohesion. Accordingly, agricultural

¹ Dr. Bağımsız Araştırmacı, esra_ktkcu@hotmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7869-2233>.

supports emerge as a comprehensive policy field that must be assessed within the broader dynamics of the welfare state and institutional structures.

Keywords: *Welfare State, Agricultural Support Policies, Rural Development*

Jel Classification: *D69, Q19, R51*

GİRİŞ

Tarım sektörü, ekonomik gelişme sürecinin tüm aşamalarında yalnızca bir üretim alanı olarak değil, aynı zamanda gıda güvenliği, kırsal istikrar, gelir dağılımı ve sosyal bütünleşme gibi çok boyutlu işlevleri nedeniyle stratejik bir politika alanı olarak önemini korumuştur. Özellikle 20. yüzyılın ekonomik ve toplumsal dönüşümleri, tarımın piyasa mekanizması içinde kendi haline bırakılabilecek bir sektör olmaktan ziyade, devlet müdahalesini zorunlu kılan yapısal özellikler taşıdığını açık biçimde ortaya koymuştur. Bu bağlamda tarım destek politikaları, yalnızca sektörel bir ekonomi politikası aracı değil, aynı zamanda refah devleti uygulamalarının önemli bir bileşeni olarak gelişmiş ve zaman içinde kurumsal bir çerçeve kazanmıştır.

Refah devleti yaklaşımının genişlemesiyle birlikte devletin ekonomik alandaki rolü yeniden tanımlanmış; sosyal risklerin azaltılması, gelir istikrarının sağlanması ve bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi hedefleri tarım politikalarının temel gerekçeleri arasında yer almıştır. Tarım sektörünün doğası gereği iklimsel belirsizliklere açık olması, fiyat dalgalanmalarının yüksekliği ve üretici gelirlerindeki kırılganlık, bu alandaki kamu müdahalelerini hem ekonomik hem de sosyal açıdan zorunlu hale getirmiştir. Bu nedenle tarım destekleri, üretim teşvikinin ötesinde, kırsal refahın korunması ve toplumsal denge mekanizmalarının sürdürülmesi açısından kritik bir araç haline gelmiştir.

Bu çalışmanın temel amacı, 20. yüzyıl boyunca tarım destek politikalarının refah devleti ile geçirdiği kuramsal ve tarihsel dönüşümü iktisat tarihi perspektifi içerisinde bütüncül bir çerçevede analiz etmektir. Bu kapsamda çalışma; refah devleti ile tarım arasındaki kuramsal ilişkinin açıklanması, tarım desteklerinin ekonomik ve sosyal gerekçelerinin ortaya konulması, 20. yüzyılda tarım politikalarının tarihsel evriminin incelenmesi ve kuramsal yaklaşımlar çerçevesinde değerlendirilmesi üzerine yapılandırılmıştır. Ayrıca Türkiye örneği üzerinden yapılan kısa değerlendirme ile söz konusu dönüşümün ülke düzeyindeki yansımaları ele alınmaktadır.

Sonuç olarak bu çalışma, tarım destek politikalarını yalnızca ekonomik etkinlik ve piyasa başarısızlıkları bağlamında değil, aynı zamanda kurumsal yapı, tarihsel süreç ve refah devleti dinamikleri içerisinde ele alarak literatürdeki parçalı yaklaşımı bütüncül bir analizle birleştirmeyi amaçlamaktadır. Bu yönüyle çalışma, tarım politikalarının hem iktisat tarihi içindeki evrimini hem de refah devleti bağlamındaki yapısal işlevini birlikte değerlendiren analitik bir çerçeve sunmaktadır.

1. REFAH DEVLETİ VE TARIM: KURAMSAL ÇERÇEVE

Refah devleti ile tarım ekonomisi arasındaki ilişki, modern iktisat literatüründe yalnızca sektörel bir politika alanı olarak değil, aynı zamanda piyasa mekanizmasının sınırları ile toplumsal refahın korunması arasındaki gerilimin somutlaştığı bir analiz düzlemi olarak ele alınmaktadır. Tarım sektörü; doğa koşullarına bağımlılığı, arz esnekliğinin düşüklüğü, fiyat oynaklığına açıklığı ve stratejik gıda üretimi gibi özellikleri nedeniyle klasik piyasa işleyişinden sapmaların en belirgin gözleendiği alanlardan biridir. Bu bağlamda refah devleti, tarımı yalnızca ekonomik bir faaliyet olarak değil, aynı zamanda gelir istikrarı,

gıda güvenliği ve kırsal toplumsal yapının sürdürülebilirliği açısından müdahale edilmesi gereken bir alan olarak konumlandırılmaktadır (Gümüş, 2018:37).

Refah devleti yaklaşımının tarihsel gelişimi incelendiğinde, sosyal koruma mekanizmalarının başlangıçta sanayi işçilerine yönelik olarak şekillendiği, ancak zamanla tarım kesimini de kapsayacak biçimde genişlediği görülmektedir. Bu genişleme, bir yandan kırsal kesimde gelir dalgalanmalarının azaltılması ve üretici refahının korunması amacını taşırken, diğer yandan tarımın ulusal ekonomi içindeki stratejik rolü nedeniyle kamu müdahalesini meşrulaştıran bir çerçeve sunmaktadır. Özellikle 20. yüzyıl boyunca yaşanan ekonomik krizler ve savaş dönemleri, tarım sektörünün piyasa mekanizmasına bırakılmasının yol açabileceği riskleri görünür kılmış; bu durum, fiyat destekleri, doğrudan gelir transferleri ve üretim düzenlemeleri gibi politika araçlarının yaygınlaşmasına zemin hazırlamıştır (Çadırcı, 2022:139:140).

Bu çerçevede tarım destekleri, refah devleti uygulamalarının sektörel bir uzantısı olarak değerlendirilmekte; yalnızca üreticiyi korumaya yönelik değil, aynı zamanda tüketici refahını, fiyat istikrarını ve toplumsal dengeyi gözeten çok boyutlu bir politika seti olarak ortaya çıkmaktadır. Tarım politikalarının bu çok katmanlı yapısı, farklı kuramsal yaklaşımlar tarafından çeşitli şekillerde açıklanmaktadır. Neoklasik iktisat, tarım desteklerini piyasa başarısızlıklarına verilen bir tepki olarak ele alırken; daha heterodoks yaklaşımlar, bu müdahaleleri piyasanın toplumsal etkilerini dengeleme çabasının bir parçası olarak yorumlamaktadır. Dolayısıyla refah devleti ve tarım ilişkisi, yalnızca ekonomik rasyonalite ile değil, aynı zamanda kurumsal yapı, tarihsel süreç ve toplumsal öncelikler ile analiz edilmesi gereken bir olgu niteliği taşımaktadır (Narin, 2008).

Bu bölümde, öncelikle refah devletinin tarihsel gelişimi içerisinde tarım sektörünün nasıl konumlandığı ele alınacak, ardından tarım desteklerinin ekonomik ve sosyal gerekçeleri kuramsal bir çerçevede tartışılacaktır. Bu sayede, izleyen bölümlerde incelenecek olan tarihsel dönüşüm ve politika uygulamalarının analitik temeli oluşturulacaktır.

1.1. Refah Devletinin Gelişimi ve Tarım Sektörünün Konumu

Refah devleti, 19. yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkan sosyal sigorta uygulamalarından başlayarak 20. yüzyılda kurumsallaşan ve piyasa ekonomisinin yarattığı eşitsizlikleri dengelemeyi amaçlayan bir kamu müdahalesi biçimi olarak gelişmiştir. Sanayileşme sürecinin hızlanmasıyla birlikte artan işsizlik, gelir güvencesizliği ve sosyal riskler, devletin yalnızca düzenleyici değil aynı zamanda koruyucu ve yeniden dağıtıcı bir aktör olarak konumlanmasını zorunlu kılmıştır. Bu dönüşüm sürecinde refah devleti, sosyal sigorta sistemleri, gelir transfer mekanizmaları ve kamu hizmetleri aracılığıyla bireylerin yaşam standartlarını belirli bir düzeyde güvence altına almayı hedeflemiştir. Ancak bu yapı yalnızca sanayi ve kent ekonomileriyle sınırlı kalmamış; tarım sektörü de, üretim koşullarının belirsizliği ve gelir dalgalanmalarına açıklığı nedeniyle, refah devleti politikalarının önemli bir bileşeni haline gelmiştir. Bu bağlamda tarım, klasik refah devleti analizlerinde çoğu zaman ikincil planda ele alınsa da, özellikle gıda arz güvenliği ve kırsal istikrar açısından stratejik bir sektör olarak değerlendirilmiştir (Gümüş, 2018:36-37).

Tarım sektörünün refah devleti içindeki konumu hem ekonomik hem de sosyal gerekçelerle şekillenmiştir. Tarımsal üretimin doğa koşullarına bağımlılığı, fiyat esnekliklerinin sınırlılığı ve üretici gelirlerinin istikrarsız yapısı, devlet müdahalesini zorunlu kılan temel unsurlar arasında yer almaktadır. Bu çerçevede tarım politikaları; fiyat destekleri, doğrudan gelir transferleri, sübvansiyonlar ve piyasa düzenleyici mekanizmalar

aracılığıyla üretici gelirlerini korumayı ve tarımsal üretimin sürekliliğini sağlamayı amaçlamaktadır. Bunun yanı sıra, kırsal nüfusun ekonomik ve sosyal açıdan korunması, göçün dengelenmesi ve bölgesel eşitsizliklerin azaltılması gibi hedefler de tarım politikalarının refah devleti bağlamındaki işlevini güçlendirmektedir. Dolayısıyla tarım sektörü, yalnızca ekonomik verimlilik açısından değil, aynı zamanda sosyal koruma ve gelir dağılımı politikalarının uygulanma alanı olarak refah devleti yapısının ayrılmaz bir parçası niteliği taşımaktadır (Rakıcı ve Kurşun 2016: 137-138).

1.2. Tarım Desteklerinin Ekonomik ve Sosyal Gerekçeleri

Tarım desteklerinin ekonomik gerekçeleri, büyük ölçüde tarım sektörünün yapısal özelliklerinden kaynaklanan piyasa başarısızlıklarına dayanmaktadır. Tarımsal üretimin iklim koşullarına bağımlılığı, arzın kısa dönemde esnek olmaması ve talebin düşük fiyat esnekliği, fiyat dalgalanmalarını artırarak üretici gelirlerinde istikrarsızlığa yol açmaktadır. Bu durum, serbest piyasa mekanizmasının tek başına etkin ve sürdürülebilir bir kaynak tahsisi sağlayamadığını göstermektedir. Ayrıca tarım sektöründe bilgi asimetrisi, kredi piyasalarına erişimde kısıtlar ve ölçek ekonomilerinin sınırlı olması gibi faktörler, üreticilerin rekabet gücünü zayıflatmakta ve devlet müdahalesini gerekli kılmaktadır. Bu çerçevede uygulanan fiyat destekleri, doğrudan gelir transferleri ve sübvansiyonlar hem üretim sürekliliğini sağlamayı hem de tarımsal arzın istikrarını koruyarak gıda güvenliğini teminat altına almayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla tarım destekleri, yalnızca sektörel bir müdahale aracı değil, aynı zamanda makroekonomik istikrar ve stratejik arz güvenliği açısından da kritik bir politika bileşeni olarak değerlendirilmektedir (Yavuz, 2018: 216).

Tarım desteklerinin sosyal gerekçeleri ise, refah devleti yaklaşımı çerçevesinde kırsal nüfusun korunması, gelir dağılımının iyileştirilmesi ve bölgesel eşitsizliklerin azaltılması hedefleriyle ilişkilidir. Tarım sektöründe faaliyet gösteren kesimlerin genellikle düşük gelir gruplarında yer alması ve sosyal güvenlik mekanizmalarına sınırlı erişimi, bu kesimlerin ekonomik şoklara karşı daha kırılgan hale gelmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda tarım politikaları, yalnızca üretimi desteklemeye yönelik değil, aynı zamanda kırsal refahı artırmaya yönelik sosyal politika araçları olarak işlev görmektedir. Doğrudan gelir destekleri, kırsal kalkınma programları ve tarım sigortaları gibi uygulamalar, üreticilerin gelir risklerini azaltırken, kırsal alanlarda yaşam standartlarının iyileştirilmesine katkı sağlamaktadır. Bunun yanı sıra, tarım destekleri aracılığıyla kırsal göçün kontrol altına alınması ve tarım-sanayi dengesinin korunması hedeflenmekte; böylece ekonomik büyüme ile sosyal bütünleşme arasında denge kurulmaya çalışılmaktadır. Bu yönüyle tarım destekleri, ekonomik etkinlik ile sosyal adalet arasında bir köprü işlevi görerek refah devleti politikalarının tamamlayıcı unsurlarından biri haline gelmektedir (Anlar, 2008: 38).

2. 20. YÜZYILDA TARIM DESTEK POLİTİKALARININ TARİHSEL GELİŞİMİ

20. yüzyıl, tarım sektörüne yönelik devlet müdahalelerinin geçici ve konjonktürel kriz yönetimi uygulamalarından çıkarak, giderek daha sistematik, süreklilik arz eden ve kurumsal bir politika çerçevesi içinde yeniden yapılandığı bir dönem olarak değerlendirilmektedir. Söz konusu dönüşüm, yalnızca ekonomik dalgalanmaların yoğunlaştığı küresel krizler ve savaş dönemleriyle değil; aynı zamanda sanayileşme sürecinin hızlanmasına paralel olarak ortaya çıkan gıda arz güvenliği, kırsal gelir istikrarı ve demografik denge sorunlarıyla da yakından ilişkilidir. Tarım sektörünün doğası gereği iklimsel belirsizliklere yüksek düzeyde açık olması, fiyat mekanizmasındaki oynaklıkların belirginliği ve üretici gelirlerinin yapısal kırılganlığı, devletin bu alanda giderek daha müdahaleci ve düzenleyici bir rol üstlenmesini

zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda tarım destek politikaları, yalnızca makroekonomik istikrarın sağlanmasına yönelik araçlar olarak değil, aynı zamanda sosyal refahın teminat altına alınması ve kırsal ekonomik yapının sürdürülebilirliğinin güvenceye alınması açısından stratejik bir kamu politikası alanı olarak konumlanmıştır (Kaya ve Kalaycı, 2021:24).

Bu tarihsel ve kurumsal çerçeve içerisinde tarım destek politikalarının evrimi, analitik olarak iki temel dönemselleştirme üzerinden ele alınmaktadır. 1900–1945 dönemi, dünya savaşları, büyük ekonomik buhranlar ve tarımsal emtia fiyatlarındaki sert dalgalanmaların etkisiyle devletin tarım piyasalarına doğrudan ve çoğu zaman kriz odaklı müdahalelerde bulunduğu bir evreyi temsil etmektedir. Bu dönemde uygulanan politikalar, ağırlıklı olarak üretici gelirlerini koruma ve tarımsal arzda sürekliliği sağlama amacı taşıyan reaktif nitelikteki müdahalelerden oluşmuştur. Buna karşılık 1945 sonrası dönem, refah devleti anlayışının kurumsal düzeyde güç kazanmasıyla birlikte tarım desteklerinin daha kapsamlı politika setlerine dönüştüğü, kalkınma stratejileriyle bütünleştiği ve kalıcı kurumsal mekanizmalar aracılığıyla uygulandığı bir süreci ifade etmektedir. Bu çerçevede fiyat destek mekanizmaları, sübvansiyon uygulamaları ve kırsal kalkınma programları, tarım sektörünü yalnızca ekonomik bir üretim alanı olmaktan çıkararak refah devletinin yeniden dağıtım ve sosyal koruma fonksiyonlarıyla bütünleşen yapısal bir bileşen haline getirmiştir (Çomaktekin, 2009:9).

2.1. 1900–1945 Döneminde Tarım Krizleri ve Devlet Müdahalelerinin Ortaya Çıkışı

1900–1945 dönemi, tarım sektöründe piyasa mekanizmasının kendi kendini dengeleyici işleyişine yönelik beklentilerin zayıfladığı ve buna bağlı olarak devlet müdahalesinin giderek meşruiyet kazandığı bir tarihsel evre olarak değerlendirilmektedir. Özellikle Birinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan üretim artışları, tarımsal emtia fiyatlarında yaşanan sert düşüşler ve 1929 Büyük Buhranı'nın küresel ölçekte yarattığı talep daralması, tarım piyasalarında derin ve süreklilik arz eden bir istikrarsızlık alanı oluşturmuştur. Bu gelişmeler, tarım sektöründe fiyat mekanizmasının tek başına etkin bir denge sağlayamadığını ortaya koymuş; üretici gelirlerinin korunması, arz sürekliliğinin sağlanması ve kırsal ekonomik yapının çöküşünün önlenmesi amacıyla devletin giderek daha aktif bir rol üstlenmesine zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda tarım politikaları, krizlere verilen tepkisel müdahalelerden, daha sistematik bir düzenleme alanına doğru evrilmeye başlamıştır (Kaya ve Kalaycı, 2021:25).

Bu dönemde devlet müdahaleleri, ülkeler arasında farklı kurumsal yapılar altında gelişmekle birlikte, genel olarak fiyat destekleme uygulamaları, üretim fazlasını kontrol etmeye yönelik kısıtlama mekanizmaları ve çiftçi gelirlerini korumaya yönelik doğrudan ve dolaylı destek araçları şeklinde ortaya çıkmıştır. Özellikle ekonomik buhran döneminde tarımsal üretimin sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla arz yönetimi politikalarının öne çıktığı, devletin piyasa işleyişine doğrudan müdahil olduğu bir yapı oluşmuştur. Bunun yanı sıra tarım sektörü, yalnızca ekonomik bir faaliyet alanı olmaktan çıkarak sosyal istikrarın ve kırsal nüfusun korunmasının temel unsurlarından biri olarak görülmeye başlanmıştır. Bu dönüşüm, 1945 sonrası dönemde daha kurumsal ve kapsamlı bir tarım destek rejiminin oluşmasına zemin hazırlayan önemli bir yapısal kırılma noktası niteliği taşımaktadır (Çomaktekin, 2009:23).

2.2. 1945 Sonrası Dönemde Tarım Desteklerinin Kurumsallaşması ve Yaygınlaşması

1945 sonrası dönem, tarım politikalarının geçici kriz müdahalelerinden çıkarak refah devleti mimarisi içerisinde kalıcı, sistematik ve çok amaçlı bir politika alanına dönüştüğü evre

olarak değerlendirilmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında yeniden inşa süreci, gıda arz güvenliği, nüfus artışı ve sanayileşmeye paralel olarak kırsal alanların ekonomik dönüşümü gibi yapısal sorunları ön plana çıkarmış; bu durum tarım sektörünün yalnızca üretim boyutuyla değil, aynı zamanda sosyal istikrar ve makroekonomik denge açısından da stratejik bir alan olarak yeniden tanımlanmasına yol açmıştır. Bu çerçevede devletler, tarımsal üretimi piyasa dalgalanmalarına karşı korumak, üretici gelirlerini istikrara kavuşturmak ve kırsal kalkınmayı desteklemek amacıyla daha kapsamlı ve kurumsal politika araçları geliştirmiştir (Köymen, 2007:111).

Bu süreçte tarım destekleri, fiyat müdahaleleriyle sınırlı bir çerçeveden çıkarak doğrudan gelir destekleri, sübvansiyon mekanizmaları, üretim planlaması, tarımsal kredi sistemleri ve kırsal kalkınma programlarını içeren çok boyutlu bir politika setine dönüşmüştür. Özellikle Batı Avrupa’da Ortak Tarım Politikası’nın gelişimi, tarım sektörünün kurumsal düzeyde bütünleşmiş bir destek rejimi altında yeniden yapılandırılmasını sağlamış; benzer şekilde farklı refah devleti modelleri de tarımı sosyal koruma sistemlerinin tamamlayıcı bir unsuru olarak ele almıştır. Bu dönemde tarım destek politikaları, yalnızca ekonomik etkinliği artırmaya yönelik araçlar değil, aynı zamanda gelir dağılımını düzenleyen, bölgesel eşitsizlikleri azaltan ve kırsal nüfusun sosyal refahını güvence altına alan yapısal müdahaleler haline gelmiştir. Böylece 1945 sonrası dönem, tarım politikalarının refah devleti ile bütünleştiği ve kurumsal olarak yaygınlaştığı temel tarihsel kırılma noktası olarak konumlanmaktadır (Çadircı, 2022:141).

3. TARIM DESTEK POLİTİKALARININ KURAMSAL DÖNÜŞÜMÜ

Tarım destek politikalarının kuramsal çerçevesi, 20. yüzyıl boyunca yaşanan ekonomik dönüşümler, refah devleti uygulamalarının genişlemesi ve piyasa mekanizmasına yönelik farklı teorik yaklaşımların gelişimi doğrultusunda önemli ölçüde çeşitlenmiştir. Bu süreçte tarım destekleri, yalnızca sektörel bir müdahale alanı olmaktan çıkarak, kaynak tahsisi, gelir dağılımı, piyasa başarısızlıkları ve kurumsal yapıların etkileşimini içeren çok boyutlu bir analiz alanına dönüşmüştür. Özellikle tarım sektörünün doğası gereği taşıdığı belirsizlikler, fiyat oynaklığı ve dışsallıklar, farklı iktisadi yaklaşımların tarım politikalarını açıklama ve meşrulaştırma biçimlerini doğrudan etkilemiştir. Bu bağlamda tarım desteklerinin kuramsal temelleri, bir yandan piyasa etkinliği ve devlet müdahalesi arasındaki denge tartışmaları üzerinden şekillenirken, diğer yandan kurumsal yapılar ve toplumsal ilişkiler çerçevesinde yeniden yorumlanmıştır (Savcı Yörük, 2021:169).

Bu kuramsal çeşitlilik içerisinde neoklasik iktisat yaklaşımı, tarım desteklerini temel olarak piyasa başarısızlıkları bağlamında ele alarak, devlet müdahalesini etkinlik kayıplarını azaltmaya yönelik istisnai bir araç olarak değerlendirmektedir. Buna karşılık alternatif yaklaşımlar, özellikle Polanyi’nin toplumsal gömülülük ve “çift hareket” tezi ile kurumsal iktisat literatürü, tarım piyasalarının yalnızca ekonomik rasyonalite ile açıklanamayacağını, tarihsel ve kurumsal yapıların belirleyici rol oynadığını vurgulamaktadır (Şenkal, 2022:11).

Bu çerçevede tarım destek politikaları, salt verimlilik eksenli bir müdahale alanı olmaktan çıkarak, toplumsal koruma, kurumsal denge ve piyasa-toplum ilişkilerinin yeniden düzenlenmesi bağlamında ele alınmaktadır. İzleyen alt başlıklarda, söz konusu kuramsal ayrışma doğrultusunda neoklasik yaklaşımın temel varsayımları ve eleştirileri ile alternatif kuramsal çerçevelerin tarım destek politikalarına ilişkin açıklayıcı gücü ayrıntılı olarak incelenecektir.

3.1. Neoklasik İktisat Yaklaşımı Çerçevesinde Tarım Desteklerinin Analizi ve Eleştiriler

Neoklasik iktisat yaklaşımı, tarım destek politikalarını temel olarak piyasa mekanizmasının etkin işleyişine yönelik geçici ve istisnai müdahaleler olarak ele almaktadır. Bu çerçevede tarım sektörü, arz ve talep koşullarının uzun dönemli dengeye ulaşabileceği, ancak kısa dönemde çeşitli şoklar ve piyasa aksaklıkları nedeniyle dengesizliklerin ortaya çıkabileceği bir alan olarak tanımlanır. Tarımsal üretimin doğası gereği iklimsel risklere açık olması, fiyat dalgalanmalarının yüksekliği ve üretici gelirlerindeki oynaklık, devlet müdahalesinin teorik gerekçesini oluşturmakla birlikte, neoklasik yaklaşım bu müdahalelerin piyasa sinyallerini bozabileceği ve kaynak tahsisinde etkinlik kayıplarına yol açabileceği varsayımına dayanır. Bu nedenle tarım destekleri, genellikle piyasa başarısızlıklarının giderilmesine yönelik sınırlı, hedefe odaklı ve zamanla azaltılması gereken araçlar olarak değerlendirilmektedir (Huang ve Mishra, 2025).

1945 sonrası dönemde refah devleti uygulamalarının genişlemesiyle birlikte tarım destek politikalarının kurumsallaşması, neoklasik yaklaşım açısından hem analitik bir açıklama hem de eleştiri konusu olmuştur. Bu dönemde yaygınlaşan fiyat destekleri, üretim sübvansiyonları ve garanti alım sistemleri, kısa vadede tarımsal gelir istikrarını sağlamış olsa da, uzun vadede aşırı üretim, kaynak israfı ve piyasa dengesizlikleri gibi sorunlara yol açtığı yönünde eleştirilmiştir. Ayrıca bu politikaların, tarım sektöründe yapısal verimlilik artışını geciktirdiği, üretim kararlarını piyasa fiyatlarından ziyade kamu desteklerine bağımlı hale getirdiği ve uluslararası ticarete rekabeti bozduğu ileri sürülmektedir. Bu bağlamda neoklasik literatürde tarım destekleri, refah artırıcı potansiyelleri kabul edilmekle birlikte, optimal olmayan kaynak tahsisine ve maliyet-etkinlik sorunlarına yol açabilen müdahaleler olarak değerlendirilmekte; bu nedenle politika tasarımında hedefleme, şeffaflık ve mali disiplin ilkeleri ön plana çıkarılmaktadır (Bulut, 2020:25).

3.2. Alternatif Kuramsal Yaklaşımlar: Polanyi'nin Çift Hareket Tezi ve Kurumsal İktisat Perspektifi

Neoklasik iktisadın piyasa etkinliği merkezli açıklamalarına karşılık, tarım destek politikalarını anlamada alternatif kuramsal yaklaşımlar, piyasanın toplumsal ve kurumsal bağlam içine gömülü yapısını vurgulamaktadır. Bu çerçevede Karl Polanyi'nin "çift hareket" tezi, piyasa genişlemesi ile toplumsal koruma refleksleri arasındaki tarihsel gerilimi analiz ederek tarım politikalarının yalnızca ekonomik rasyonalite ile açıklanamayacağını ortaya koymaktadır. Polanyi'ye göre piyasa mekanizmasının tarım gibi stratejik sektörlerde serbestleştirilmesi, toplumsal dokuda ciddi kırılmalıklar yaratmakta; buna karşılık devlet müdahaleleri, toplumun kendini koruma refleksi olarak yeniden düzenleyici politikaları devreye sokmaktadır. Bu bağlamda tarım destekleri, yalnızca verimlilik ya da piyasa başarısızlıklarını gidermeye yönelik araçlar değil, aynı zamanda toplumsal bütünlüğü korumaya yönelik kurumsal tepkiler olarak değerlendirilmektedir (McMichael, 2023).

Kurumsal iktisat yaklaşımı ise tarım destek politikalarını, bireysel rasyonalite varsayımının ötesinde, tarihsel olarak şekillenmiş kurumlar, normlar ve politik yapıların belirleyici olduğu bir çerçevede ele almaktadır. Bu yaklaşımda tarım piyasaları, salt fiyat mekanizmasıyla işleyen soyut yapılar değil; devlet politikaları, kooperatifler, sendikalar ve uluslararası düzenlemeler gibi çok katmanlı kurumsal ilişkiler tarafından şekillendirilen sistemler olarak görülmektedir. Özellikle 1945 sonrası dönemde tarım desteklerinin kurumsallaşması, bu politikaların yalnızca ekonomik araçlar değil, aynı zamanda sosyal uzlaşma ve kurumsal denge mekanizmaları olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda tarım destekleri, gelir istikrarı sağlama, kırsal yapıyı koruma ve sektörel dönüşümü yönlendirme

işlevleriyle kurumsal iktisat literatüründe piyasa ile toplum arasındaki dengeyi yeniden kuran yapısal müdahaleler olarak konumlanmaktadır (Agah, 1999).

4. TARIM DESTEK POLİTİKALARININ YAPISAL ETKİLERİ

Tarım destek politikalarının yapısal etkileri, bu politikaların yalnızca kısa vadeli gelir istikrarı ve üretim düzeyi üzerindeki sonuçlarıyla sınırlı kalmayıp, uzun dönemli ekonomik, sosyal ve çevresel dönüşümler üzerinde belirleyici bir rol oynaması açısından değerlendirilmelidir. Tarım sektörüne yönelik kamu müdahaleleri, üretim kararlarının yönlendirilmesinden piyasa yapısının şekillendirilmesine, kırsal nüfusun refah düzeyinden bölgesel kalkınma dinamiklerine kadar geniş bir etki alanı oluşturmaktadır; bu yönüyle tarım politikalarını makroekonomik ve yapısal dönüşüm süreçlerinin önemli bir bileşeni haline getirmektedir. Özellikle refah devleti uygulamaları çerçevesinde yaygınlaşan destek mekanizmaları, tarımsal gelirlerin yeniden dağıtımını ve kırsal alanların sosyo-ekonomik entegrasyonu üzerinde kalıcı etkiler yaratmıştır. Bununla birlikte, bu politikaların çevresel sürdürülebilirlik ve üretim yapısındaki uzun vadeli değişimler üzerindeki etkileri de giderek daha fazla önem kazanmaktadır (Hatunoğlu ve Eldeniz 2012:53).

Bu kapsamda, tarım destek politikalarının yapısal sonuçları iki temel eksende ele alınmaktadır: gelir dağılımı ve kırsal refah üzerindeki etkiler ile çevresel ve sosyo-ekonomik dönüşümler üzerindeki etkiler; böylece söz konusu politikaların çok boyutlu ve uzun dönemli etkilerinin bütüncül bir çerçevede değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

4.1. Tarım Desteklerinin Gelir Dağılımı ve Kırsal Refah Üzerindeki Etkileri

Tarım destek politikalarının gelir dağılımı üzerindeki etkileri, refah devleti uygulamalarının yeniden dağıtıcı işlevi çerçevesinde değerlendirildiğinde, kırsal kesimlerin ekonomik kırılganlıklarının azaltılmasında önemli bir mekanizma olarak öne çıkmaktadır. Tarımsal üreticilerin gelir düzeyleri, doğası gereği piyasa fiyatlarındaki dalgalanmalara, iklim koşullarına ve verimlilik farklılıklarına yüksek derecede duyarlı olduğundan, devlet tarafından uygulanan fiyat destekleri, doğrudan gelir transferleri ve sübvansiyonlar, gelir istikrarını sağlama ve gelir oynaklığını azaltma işlevi görmektedir. Bu bağlamda tarım destekleri, yalnızca üretim düzeyini değil, aynı zamanda gelir dağılımının kırsal-kentsel ekseninde dengelenmesini de etkileyerek, bölgesel eşitsizliklerin azaltılmasına katkı sunmaktadır. Literatürde, bu tür müdahalelerin özellikle küçük ölçekli üreticiler açısından gelir güvencesi sağlayarak sosyal refahı artırdığı, ancak desteklerin tasarımıyla ilgili olarak dağılım etkilerinin farklılaşabildiği vurgulanmaktadır (Günsoy ve Günsoy, 2001: 160).

Kırsal refah açısından değerlendirildiğinde ise tarım destek politikaları, yalnızca gelir artışı değil, aynı zamanda yaşam standartlarının iyileştirilmesi, kırsal yoksulluğun azaltılması ve sosyal koruma mekanizmalarının güçlendirilmesi açısından da belirleyici bir rol oynamaktadır. Özellikle refah devleti uygulamalarıyla birlikte yaygınlaşan kırsal kalkınma programları, tarımsal üreticilerin sosyal güvenlik sistemlerine entegrasyonunu artırarak gelir risklerine karşı koruyucu bir yapı oluşturmuştur. Bununla birlikte, destek politikalarının uzun dönemli etkileri, kırsal bölgelerde ekonomik bağımlılık ilişkileri yaratabilme potansiyeli ve üretim yapısında yapay bir istikrar algısı oluşturabilmesi açısından da tartışılmaktadır. Bu çerçevede tarım desteklerinin kırsal refah üzerindeki etkisi hem gelir düzeyinin artırılması hem de yapısal dönüşüm dinamiklerinin yönlendirilmesi bağlamında çok boyutlu bir analiz gerektirmekte olup, bu çalışma kapsamında refah devleti literatürü ışığında ele alınmaktadır (Ata ve Dallı, 2024:2).

4.2. Tarım Desteklerinin Çevresel ve Sosyo-Ekonomik Sonuçları

Tarım destek politikalarının çevresel ve sosyo-ekonomik sonuçları, bu politikaların yalnızca üretim ve gelir istikrarı üzerindeki kısa vadeli etkileriyle sınırlı kalmayıp, uzun dönemli kaynak kullanımı, ekosistem dengesi ve toplumsal yapı üzerinde de belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir. Özellikle yoğun üretimi teşvik eden fiyat destekleri ve sübvansiyon mekanizmaları, tarımsal üretim desenlerinde değişime yol açarak kimyasal girdi kullanımının artması, monokültür eğilimlerinin güçlenmesi ve doğal kaynakların daha yoğun kullanımı gibi çevresel dışsallıkların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Bu durum, tarım politikalarının verimlilik ve arz güvenliği hedefleri ile çevresel sürdürülebilirlik arasında yapısal bir gerilim alanı oluşturduğunu göstermektedir. Literatürde bu tür politikaların, kısa vadede üretim artışı sağlasa da uzun vadede toprak verimliliği, su kaynakları ve biyolojik çeşitlilik üzerinde baskı oluşturduğu vurgulanmaktadır (Zeynalov ve Karacan, 2023:91).

Sosyo-ekonomik açıdan değerlendirildiğinde ise tarım destekleri, kırsal yapının dönüşümünü, emek piyasasının yeniden örgütlenmesini ve tarım-sanayi ilişkilerinin yeniden şekillenmesini doğrudan etkilemektedir. Destek mekanizmaları, kırsal alanlarda gelir istikrarını artırmakla birlikte, üretim yapısında bağımlılık ilişkileri yaratabilmekte ve küçük üreticilerin piyasa entegrasyonunu farklı düzeylerde etkileyebilmektedir. Ayrıca tarımsal modernleşme süreçleriyle birlikte kırsal emek yapısında çözülme, göç dinamiklerinin hızlanması ve tarım dışı istihdamın artışı gibi yapısal dönüşümler de gözlemlenmektedir. Bu bağlamda tarım destek politikaları, yalnızca ekonomik bir araç değil, aynı zamanda kırsal toplumun sosyal örgütlenmesini ve üretim ilişkilerini dönüştüren yapısal bir müdahale alanı olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla bu politikaların çevresel ve sosyo-ekonomik etkileri, sürdürülebilir kalkınma ve refah devleti literatürü çerçevesinde bütüncül bir analiz gerektirmektedir (Yıldız, 2025:86).

5. TÜRKİYE ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN TARİHSEL DEĞERLENDİRME

Türkiye deneyimi, 20. yüzyıl boyunca tarım politikalarının dönüşümünü anlamada hem refah devleti uygulamalarının sınırlılıklarını hem de devletin tarım sektörü üzerindeki yönlendirici rolünü ortaya koyan önemli bir örnek teşkil etmektedir. Cumhuriyet'in erken döneminden itibaren tarım, ekonomik kalkınma stratejisinin temel bileşenlerinden biri olarak ele alınmış; özellikle kırsal nüfusun ağırlığı ve tarımsal üretimin milli gelir içindeki yüksek payı nedeniyle devlet müdahaleleri bu alanda yoğunlaşmıştır. 1930'lu yıllardan itibaren uygulanan fiyat destekleri, alım garantileri ve kooperatifleşme girişimleri, tarımsal üretimin istikrarını sağlamaya ve kırsal gelir düzeyini korumaya yönelik politik araçlar olarak öne çıkmıştır. Bu dönemde tarım politikaları, büyük ölçüde devletçi kalkınma anlayışı çerçevesinde şekillenmiş ve tarım sektörü sanayileşme sürecinin finansal ve sosyal destekleyicisi olarak konumlandırılmıştır (Öztürk, 2008:78).

1980 sonrası dönem ise Türkiye'de tarım politikalarının yapısal dönüşüm geçirdiği ve küresel ekonomik entegrasyon süreçleriyle birlikte yeniden şekillendiği bir evreyi temsil etmektedir. Bu süreçte neoliberal iktisat politikalarının etkisiyle devletin doğrudan müdahale alanı daralmış, fiyat desteklerinden ziyade piyasa mekanizmalarını önceleyen düzenlemeler ve kısmi destekleme araçları ön plana çıkmıştır. Tarımsal sübvansiyonların yeniden yapılandırılması, destekleme alımlarının azaltılması ve uluslararası ticaret rejimlerine uyum süreci, tarım sektörünün refah devleti temelli koruma yapısından kısmen uzaklaşmasına neden olmuştur. Bununla birlikte kırsal gelir istikrarı ve bölgesel eşitsizliklerin devam etmesi, tarım politikalarının sosyal boyutunun tamamen ortadan kalkmadığını, aksine yeni araçlarla yeniden tanımlandığını göstermektedir. Bu çerçevede Türkiye örneği, tarım destek

politikalarının tarihsel evrimini devlet müdahalesi ile piyasa mekanizmaları arasındaki değişken denge üzerinden açıklayan önemli bir vaka niteliği taşımaktadır (Şahinöz, 2001:75).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma, 20. yüzyıl boyunca tarım destek politikalarının refah devleti gelişimiyle birlikte geçirdiği kuramsal ve tarihsel dönüşümü iktisat tarihi perspektifi içinde ele almıştır. Elde edilen bulgular, tarım sektörüne yönelik devlet müdahalelerinin başlangıçta ağırlıklı olarak kriz dönemlerine verilen tepkisel politikalar niteliğinde olduğunu, ancak özellikle 1945 sonrası dönemde refah devleti kurumlarının genişlemesiyle birlikte kalıcı, sistematik ve çok boyutlu bir politika alanına dönüştüğünü göstermektedir. Bu dönüşüm sürecinde tarım destekleri, yalnızca üretim istikrarını sağlama aracı olmaktan çıkarak gelir dağılımı, kırsal refah ve sosyal koruma işlevlerini de içeren yapısal bir politika bileşeni haline gelmiştir. Kuramsal açıdan ise neoklasik yaklaşımın etkinlik ve piyasa başarısızlığı eksenli açıklamalarına karşılık, Polanyi'nin çift hareket tezi ve kurumsal iktisat perspektifi, tarım politikalarının toplumsal ve tarihsel bağlamını açıklamada daha bütüncül bir çerçeveye sunmuştur.

Literatürde tarım destek politikaları genellikle ya mikroekonomik etkinlik tartışmaları içinde ya da refah devleti literatürünün genel sosyal politika başlıkları altında ele alınmaktadır. Ancak bu çalışma, tarım desteklerini yalnızca ekonomik bir müdahale aracı olarak değil, refah devletinin tarihsel evrimiyle birlikte şekillenen kurumsal bir yapı olarak değerlendirerek bu iki literatür arasındaki kopukluğu gidermeyi amaçlamaktadır. Bu yönüyle çalışma, iktisat tarihi literatüründe tarım politikalarının hem kuramsal dönüşümünü hem de refah devleti bağlamındaki yapısal işlevini birlikte ele alarak bütüncül bir analiz sunmaktadır. Özellikle tarım desteklerinin yalnızca verimlilik ve piyasa düzeni perspektifinden değil, aynı zamanda sosyal bütünleşme, kırsal istikrar ve kurumsal dönüşüm bağlamında değerlendirilmesi gerektiği ortaya konulmuştur.

Politika açısından değerlendirildiğinde ise, tarım desteklerinin gelecekte yalnızca üretim teşvikine odaklanan dar bir araç seti olarak değil, çevresel sürdürülebilirlik, gelir eşitliği ve kırsal kalkınmayı birlikte gözeten entegre politika çerçeveleri içinde ele alınması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda özellikle 21. yüzyılda artan iklim değişikliği baskısı ve küresel gıda güvenliği sorunları dikkate alındığında, tarım destek politikalarının yeniden tasarlanmasının kaçınılmaz olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışma, tarım desteklerinin tarihsel evrimini açıklamakla kalmayıp, aynı zamanda gelecekteki politika tasarımlarına yönelik bütüncül ve çok boyutlu bir analitik çerçeve sunmaktadır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Yazarın makaleye katkısı %100'dür.

Çıkar Beyanı

Yazarlar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Agah, H. (1999). Kırsal Alan Kalkınmasında Kurumsal Yapı ve Sorun-Çözüm Önerileri, Bölgesel Kalkınma Sürecinde Sosyal Hizmet, Sosyal Hizmet Sempozyumu, Diyarbakır.
- Anlar, M. H. N. (2008). *Türkiye’de Kırsal Nüfusun Sosyo-Ekonomik Önemi*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ata, A. Y., & Dalli, T. (2024). Kırsal Kalkınma Üzerine Bir Literatür Araştırması. *Journal of Economics and Research*, 5(1), 1-19. <https://doi.org/10.53280/jer.1456210>.
- Bulut, E. (2020). *Türkiye’de uygulanan tarımsal destekleme politikalarının üretim etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çadircı, Ç. (2022). Refah Devleti Tarihi ve Türkiye’de Refah Uygulamalarının Değerlendirilmesi: COVID-19 Dönemi. *ASR Journal*, 7(34), 138-145. <https://doi.org/10.29228/ASRJOURNAL.57459>.
- Çomaktekin, M. F. (2009). *Tarımsal destekleme politikaları ve Türkiye’de uygulamalar (1990 ve sonrası dönem)*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demirci, R. (2022). *Türkiye’de Tarımsal Destekleme Politikalarının Üretim Üzerine Etkileri*. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gümüş, İ. (2018). Tarihsel Perspektifte Refah Devleti: Doğuş, Yükseliş ve Yeniden Yapılanma Süreci. *Journal of Political Administrative and Local Studies*, 1(1), 33-66. <https://izlik.org/JA47YR98RX>.
- Günsoy, G., & Günsoy, B. (2001). Türkiye’de Tarımsal Destekleme Politikalarının Etkinsizliği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 147-162. <https://izlik.org/JA52FG29GG>.
- Hatunoğlu, E. E., & Eldeniz, F. (2012). 2000 Yılı Sonrası Türk Tarım Sektöründe Yapısal Dönüşüm Politikaları. *Sayıştay Dergisi*, 86, 27-56. <https://izlik.org/JA52PC24MM>.
- Huang, W., & Mishra, A. K. (2025). Understanding agricultural subsidies and factor allocation: A general equilibrium analysis. *Economic Modelling*, 107340. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2025.107340>.
- Kaya, M., & Kalaycı, İ. (2021). Türkiye’de Tarihsel Süreçte Tarım Politikası ve Planlama Deneyimi. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(2), 23-34. <https://doi.org/10.52791/aksarayiibd.837519>.
- Köymen, O. (2007). *Sermaye birikirken: Osmanlı, Türkiye, dünya*. İstanbul: Yordam Kitap.
- McMichael, P. (2023). Updating Karl Polanyi’s ‘double movement’ for critical agrarian studies. *The Journal of Peasant Studies*, 50(6), 2123-2144. <https://doi.org/10.1080/03066150.2023.2219978>.
- Narin, M. (2008). Türkiye’de Uygulanan Tarımsal Destekleme Politikalarında Değişim. *Ekonomik Yaklaşım*, 19(Özel Sayı), 183-225.
- Öztürk, F. (2008). Tarım Kesimi: Türkiye’de Tarımsal Yapı ve Tarımsal Destekleme Politikalarının Tarihsel Gelişim Süreci. *Çeşitli Yönleriyle Cumhuriyetin 85. Yılında Türkiye Ekonomisi içinde* (Ed. Gülen Elmas Arslan), 61-92, Gazi Üniversitesi Hasan Ali Yücel Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını No: 4, Ankara.
- Rakıcı, C., & Kurşun, A. (2016). Sosyal Refah Devletinin Tarihi Süreci ve Günümüz Bazı Refah Devletlerinin Değerlendirilmesi. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 2(2), 135-156. <https://doi.org/10.20979/ueyd.47794>.

- Şahinöz, A. (2001). Tarım Sektörü. Türkiye Ekonomisi, Sektörel Analizler içinde, (Ed. Ahmet Şahinöz), 73-105, Türkiye Ekonomi Kurumu, Ankara.
- Şenkal, A. (2022). Polanyi'nin Perspektifinden Sosyal Politikayı Okumak: Piyasa, Refah ve Emek Sorunsalı. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 82, 1-33. <https://doi.org/10.26650/jspc.2022.82.1019652>.
- Yavuz, F. (2018). Dünya ve Türkiye'deki Gelişmeler Işığında Tarım Ekonomisi Yükseköğretime Yeniden Bir Bakış. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tarım ve Doğa Dergisi*, 21, 215-220. <https://doi.org/10.18016/ksutarimdog.vi.472680>.
- Yıldız, T., & Dayar, H. (2025). Türkiye'de Yapılan Tarımsal Desteklerin Merkezi Yönetim Bütçesi ve Ekonomi Üzerindeki Etkileri. Özgür Publications. DOI: <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub940>.
- Yörük, E. S. (2021). Sosyal Devlet Anlayışı ve Türkiye'deki Gelişimi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(11), 166-179. <https://izlik.org/JA43NJ36PR>.
- Zeynalov, F., & Karacan, S. (2023). Tarımın Çevreye ve Ekonomik Büyümeye Etkisi: Türkiye Örneği Üzerine Ekonometrik Bir Araştırma. *Dumlupınar Üniversitesi İİBF Dergisi*, 12, 90-104. <https://doi.org/10.58627/dpuiibf.1311185>.